UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI

CNADNR S.A.

Instrumente Structurale 2007-2013

PROGRAMUL OPERAȚIONAL SECTORIAL TRANSPORT TRANS
Mobilitate în România. Conexiuni cu Europa.

COMPANIA NATIONALA DE AUTOSTRAZI SI DRUMURI NATIONALE DIN ROMANIA S.A. (CNADNR S.A.)

Proiect co-finantat de Uniunea Europeana prin Fondul European de Dezvoltare Regionala

Elaborare Studiu de Fezabilitate pentru "Pod peste Prut la Ungheni"

92/25423/22.04.2015

STUDIU DE FEZABILITATE – RAPORT FINAL
VOL. 4.4 STUDIU ARHEOLOGIC – EVALUARE PRELIMINARA

Consultant: S.C. Expert Proiect 2002 S.R.L.

Subcontractant: S.C. DAMASUS S.R.L.

Septembrie 2015

BENEFICIAR:	**COMPANIA NATIONALA DE AUTOSTRAZI SI DRUMURI NATIONALE DIN ROMANIA S.A. (C.N.A.D.N.R. S.A.)**
CONTRACT NR:	**92/25423/22.04.2015**
COD PROIECT:	**P 345**
OBIECTIV:	**Elaborare Studiu de Fezabilitate pentru „Pod peste Prut la Ungheni"**
VOLUM:	**Vol. 4.4. Studiu arheologic – Evaluare preliminara**
VERSIUNE:	**Forma finala**
COD VOLUM:	**P345/V04/04 rev. 0**

	Nume	Semnatura
Director General Expert Proiect 2002 *lider asociere*	Cristian BORBELI	
Arheolog *expert cheie*	Daniel Vasile SANA	

Consultant: S.C. Expert Proiect 2002 S.R.L.

Subcontractant: S.C. DAMASUS S.R.L.

Septembrie 2015

Cuprins

Lista figuri 1
Studiu arheologic – evaluare preliminară 2
1. Rezumat non-tehnic 2
2. Localizarea zonei 3
3. Descrierea zonei 4
4. Proiectul investițional propus care determină diagnosticul 5
5. Problematica arheologică și istorică 6
5.1. Problematica arheologică și istorică a zonei direct afectate de lucrări 6
5.2. Concluzii 16
5.3. Bibliografie 17
6. Obiectivele propuse a fi atinse prin proiectul arheologic 20
7. Metodologia propusă pentru diagnosticul arheologic 21
8. Strategia propusă pentru colectarea materialului arheologic 22
9. Măsuri propuse pentru conservarea materialului arheologic 23
10. Metodologia propusă pentru faza post-cercetare de teren 24
11. Pregătirea raportului de diagnostic 25
12. Probleme legislative 26
13. Drepturi intelectuale 27
14. Localizarea arhivei 28
15. Publicarea și diseminarea raportului 29
16. Calendarul proiectului 30
17. Personalul utilizat 31
18. Probleme de protecție și siguranța muncii 32
19. Procedura de monitorizare a proiectului 33

Lista figuri

Planşa I: Valea râului Prut la Ungheni - Hartă generală cu descoperirile arheologice şi cu noul pod

Planșa I bis: Planificare diagnostic arheologic

Planşa II.1: Vedere de epocă, Prutul la Ungheni

Planșa II.2: Vedere de epocă, gara Ungheni

Planşa III.1: Podul Eiffel (imagine din *Album della Guerra Ruso-Turca del 1877)*

Planșa III.2: Podul Eiffel in timpul construcției

Planşa IV.1: Prutul văzut de pe Podul Eiffel

Planșa IV.2: Podul Eiffel în zilele noastre

Planşa V.1: Ungheni, vedere aeriană

Planșa V.2: Prutul în zona viitorului pod

Planşa VI.1: Harta lui Bawer, 1776. Ungheni este inconjurat cu roșu

Planșa VI.2: Ceramică de la Golăești și din apropiere: a-d. Ceramică Horodiștea – Folteşti; e. Ceramică de sec. IV e.n.; f. Ceramică de sec. VIII – IX e.n.

Planşa VII.1: Zona investigată arheologic în "Valea Țuțorei"

Planșa VII.2: Așa numitul "Șanț al lui Zamoyski" al sitului cu mai multe niveluri de locuire "Valea Țuțorei". Raionul Ungheni

Planşa VIII: "Valea Țuțorei" ceramică din epoca fierului

Planşa IX: "Valea Țuțorei", ceramică și piese din epoca fierului

Planşa X: "Valea Țuțorei", ceramică medievală

Planşa XI: "Valea Țuțorei", piese din perioada medievală

Planşa XII: "Valea Țuțorei", morminte medievale

Planşa XIII: Medeleni, comuna Petrești, necropolă plană sarmată din sec. I – II e.n. în curs de cercetare

Studiu arheologic – evaluare preliminară

1. Rezumat non-tehnic

În vederea implementării proiectului *„Elaborare Studiu de Fezabilitate pentru "Pod peste Prut la Ungheni"* se va realiza evaluare arheologică teoretică şi diagnostic intruziv. Evaluarea teoretică se va face pe baza informațiilor existente (hărți de epocă, studii, articole și volume de arheologie și istorie, rapoarte de săpătură) iar diagnosticul intrusiv va consta din sondaje de 6 x2 m; rezultatele diagnosticului intrusiv vor fi analizate și sintetizate într-un Raport de evaluare de teren.

Pentru partea din România, diagnosticul arheologic va fi realizat de către S. C. Damasus S. R. L. Brașov, în colaborare cu Complexul Naţional Muzeal „Moldova", Iaşi. Pentru partea de diagnostic intruziv care se va face in Republica Moldova, se vor contacta autoritățile locale din regiune, care vor face o ofertă în baza căreia vor executa lucrarea. Contractantul lucrării este S. C. Expert Proiect 2002 S. R. L. Beneficiarul lucrării este Compania Națională de Autostrăzi și Drumuri Naționale S.A.

2. Localizarea zonei

Amplasamentul propus pentru desfășurarea proiectului vizează o zonă situată la aproximativ 47°15´ latitudine nord și la 27°44´–27°45´ longitudine est, de o parte și de alta a Prutului, la nord de Ungheni. Terenul vizat în prezent este ocupat îndeosebi de câmpuri cultivate, aflate în proprietate particulară, și de zăvoaie în imediata vecinătate a Prutului.

3. Descrierea zonei

Orașul Ungheni se află în Republica Moldova, la o distanță de 105 km de municipiul Chișinău, la 85 km de municipiul Bălți și la 45 km de municipiul Iași (pe automagistrală, numai 21 km pe calea ferată). Cu o populație de sub 38,400 de locuitori (2014), este al 7-lea oraș ca mărime din Republica Moldova[1]. Suprafața totală a orașului este de 16,4 km^2. Această suprafață relativ mică se datorează faptului că orașul nu dispune de terenuri cu destinație agricolă. Fondul acvatic este însă impunător. Înălțimea asupra nivelului mării este de 62 de metri iar municipiul este extins pe o lungime de 9 km pe malul stâng al râului Prut.

Satul Ungheni se află în România, peste Prut de centrul istoric al municipiului Ungheni. Înainte de includerea Basarabiei în Rusia şi în perioada interbelică cele două aşezări au format o singură localitate.

Cele două localităţi Ungheni se află în centrul Moldovei vechi. Acest spaţiu face parte din extrema sudică a depresiunii (văii) Prutului mijlociu. În depresiunea Prutului mijlociu, se află depresiunea de contract, adică o succesiune de văi colinare, care sfârşesc în aval şi sunt întretăiate de râu, acesta fiind şi hotarul dintre cele două localităţi. Pe lângă faptul că oraşul este mărginit, dinspre apus, de Prut, prin localitate, ca afluenţi ai celui dintâi, mai curg două râuri; primul, chiar prin centrul aşezării. Acesta este Delia, numit în trecut, în documente medievale, Deala, probabil de la faptul că-şi începe cursul din şiragul de dealuri ale Basarabiei centrale, numit şi masivul Corneştilor. Cel de-al doilea râuleț se numeşte Băileşti şi îşi trece cursul prin extrema sudică a municipiului, vărsându-se în Prut. Numele său se explică prin cel al văii din care îşi trage obârşia, Valea Băileşti, atestată documentar în veacul al XVII-lea[2]. Afară de râuri, în localitate mai sunt trei lacuri cu o suprafață totală de 125 ha: Delia – 104 ha, Ceachir – 5 ha şi Bereşti – 16 ha. Lacul Delia se află la 1 km de la gura de vărsare a râului și este închis cu un baraj de 400 m lungime[3].

În apropierea orașului Ungheni, pe o suprafață de 373 ha se întinde aria protejată „Valea Mare" cu vegetație valoroasă din lunca Prutului. Această arie a fost declarată Monument al naturii încă din perioada interbelică, prin Hotărârea Consiliului de Miniștri al României din 19 iulie 1937.

Ungheni este situat într-o zonă mai joasă decât celelalte localităţi din zonă, foarte predispusă inundaţiilor. În trecut, acestea au avut repercursiuni catastrofale, provocând strămutarea a întregi sate.

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni

[2] http://moldova.cc/ungheni_city/infoungheni.html

[3] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni

4. Proiectul investițional propus care determină diagnosticul

Diagnosticul se desfășoară în vederea proiectului *Elaborare Studiu de Fezabilitate pentru "Pod peste Prut la Ungheni"*. Proiectul vizează construirea unui nou pod între malul românesc și malul moldovenesc al Prutului. În prezent, circulația dintre acestea se face pe podul istoric Eiffel, ce unește satul Ungheni de pe malul stâng și municipiul Ungheni de pe malul drept.

5. Problematica arheologică și istorică

5.1. Problematica arheologică și istorică a zonei direct afectate de lucrări

Până în anii 1990, cercetările arheologice din zona localităţii Ungheni au întâmpinat dificultăţi datorită restricţiilor impuse în zona de graniţă dintre România şi URSS – respectiv, în această zonă, Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Pe de altă parte, nici zona nu este favorabilă cercetării arheologice – după cum se afirma acum 20 de ani în *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi*, zona a fost puternic afectată de revărsările periodice ale Prutului[4]. Indiferent dacă urmele de locuire au fost spălate de inundaţii, îngropate prea adânc sub aluviuni sau încă nu au fost identificate, localitatea Ungheni apare aproape ca un spaţiu alb pe harta descoperirilor arheologice.

De altfel, pe teritoriul municipiului din Republica Moldova nici nu s-au efectuat săpături arheologice. O inspecţie de suprafaţă a teritoriului municipiului a scos la iveală vestigii ale unor aşezări aparţinând culturilor Cucuteni şi Cerneahov, fără a se şti însă mai multe detalii despre context. Au fost descoperite şi osemintele unui mamut din perioada terţiară[5], precum şi urme de locuire paleolitică (70000-40000 î.e.n.)[6]. De asemenea, în spaţiul geografic al actualei localităţi se află 12 movile funerare care nu au fost încă cercetate[7].

În orice caz, regiunea a fost intens locuită, iar noi cercetări vor schimba probabil impresia înşelătoare de spaţiu alb. Astfel, chiar în acest an, 2015, au loc săpături arheologice în procesul lucrărilor de reconstrucţie al sistemului de irigare Blindeşti, reabilitat în cadrul Programului Compact[8]. Cu ocazia acestor săpături, arheologii Agenţiei Naţionale Arheologice au scos la iveală o necropolă plană sarmată din sec. I-II e. n. la Medeleni, comuna Petreşti, la doar 10 km în amonte de Ungheni (Pl. XIII)[9]. Materialul descoperit cuprinde şi piese excepţionale[10], printre care un unicat pentru Republica Moldova – un pandantiv amuletă cu capete de aur şi cu mijlocul făcut dintr-un tub de sticlă.

Una din puţinele descoperiri aflate în directă legătură cu localitatea Ungheni a avut loc în 1926, când N. Moroşan a colectat mai multe piese de factură musteriană din punctul „Vasilica", aflat în apropiere[11]. Periegezele au evidenţiat şi

[4] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 62

[5] http://moldova.cc/ungheni_city/infoungheni.html

[6] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni

[7] http://moldovenii.md/md/city/details/id/88

[8] http://mca.gov.md/ro/nou_arheologie.html

[9] http://archaeoheritage.ro/2015/04/descoperire-istorica-arheologii-au-gasit-obiecte-de-o-valoare-inestimabila-la-ungheni/;

[10] Galerie foto cu unele dintre descoperiri la:

https://www.facebook.com/media/set/?set=a.418999311558505.1073741897.172025332922572&type=3

[11] A. Pelivan, 2010.

urme de locuire neolitice (cultura Precucuteni – prima jumătate a mil. IV), eneolitice (cultura Cucuteni-Tripolie) și din epoca de tranziţie la bronz şi din bronzul târziu (cultura Noua).

Piesele ceramice descoperite la Bosia, în punctul „Văduleț" de pe malul drept al Jijiei au fost atribuite „comunei primitive" fără a se putea face o încadrare mai exactă. Tot la Bosia, într-un loc incert, a fost descoperit și un topor ciocan de piatră șlefuită, probabil eneolitic[12]. Mai la nord, pe Râpa Spânzuratului, la VNV de Golăiești, au apărut urme ale unei așezări Cucuteni A.

Tot pe Râpa Spânzuratului au apărut materiale Horodiștea-Erbiceni (Pl. VI.2.a-d) și Noua, aparținând unor locuiri ce au suprapus așezarea Cucuteni A[13]. Materiale aparținând culturii Noua, inclusiv omoplați crestați, au apărut și în grădina școlii din Coada Stâncii[14].

Din Hallstatt-ul timpuriu și La Tene (bastarni) datează alte piese descoperite în grădina școlii din Coada Stâncii iar la jumătatea distanței dintre Coada Stâncii și Mânzătești, punct „La vie" au apărut resturile unei așezări de la sfârșitul Hallstatt-ului. O altă așezare hallstattiană a fost identificată pe Dealul Zăvoiului de lângă Mânzătești[15]. Săpăturile efectuate în anii 1980 în punctul „Cotul lui Bogdan" (cam la 2 km în aval de Unghenii de pe malul românesc şi peste Prut de cartierul Dănuţeni al Unghienilor moldoveneşti) au descoperit vestigii din diferite perioade istorice, printre care şi La Tene[16] (Pl. VIII-IX). Pe tot malul de vest al Prutului, la Chipireşti, la Holboca, în Lunca Ţuţorii, în perimetrul localităţii însăşi, dar şi la est de râu, pe teritoriul satelor Buzduganii de Sus şi Valea Mare, s-au găsit numeroase vestigii din epoca fierului (Hallstat timpuriu şi La Tene, secolele XII-II î.e.n.)[17]

Pe malul de est al Prutului, în Valea Ţuţorii, săpăturile din 2008 au scos la iveală urmele unei aşezări din epoca fierului (locuinţe şi gropi), ce, pe baza amforelor greceşti arhaice de import, poate fi datată în a doua jumătate a sec. VI î.e.n. Ceramica autohtonă (lucrată la mână) îngăduie o datare mai largă, mijlocul sec. VII - sec. VI î.e.n.[18]. Tot în această zonă, de pe partea stângă a Prutului, au fost culese numeroase fragmente ceramice, indicând prezenţa a câteva aşezări antice târzii (îndeosebi ale culturii Cerneahov)[19]. Sunt de notat în această privință descoperirile din grădina școlii din Coada Stâncii (sec. IV-V), din punctul „la vie" de la jumătatea distanței dintre această localitate și

[12] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 60.

[13] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 152.

[14] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 62.

[15] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 62.

[16] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009.

[17] V. Iucal, 2009.

[18] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009, p.249-258, 262 și urm.

[19] V. Iucal, 2009.

Mânzătești (sec. IV – aici au apărut și fragmente de amfore romane) și de pe Dealul Zăvoiului de lângă Mânzătești (sec. V)[20].

Pentru perioada următoare, pe malul drept al Prutului s-au descoperit urme ale unor aşezări din evul mediu timpuriu. Astfel, sunt descoperirile de sec. VIII-X de pe Râpa Spânzuratului (Pl. VI.2.f) de la Golăiești și cele de sec. XI-XII descoperite cam la 500 m est de același sat[21], la care se adaugă încă câteva descoperiri, în general concentrate în zona lașului.

Pe malul stâng nu au apărut urme certe de locuire, nici sedentare, nici nomade. Aici cea mai apropiată aşezare semnalată este cea din sec. VIII-IX de la Todireşti–platou[22], considerabil la sud-est de Ungheni. De fapt, această zonă din stânga Prutului apare ca un spaţiu alb între grupurile Călăraşi-Nisporeni (căruia a fost atribuită aşezarea de la Todirești–platou), Răutu de Mijloc şi Bricani-Edineţ[23].

In sec. X-XIV, deşi aşezările populaţiei sedentare continuă să lipsească de pe malul stâng, regiunea Ungheni devine parte a zonei de bază Prutul Mijlociu a necropolelor tumulare ale populaţiilor nomade[24]. Această zonă cuprinde două grupuri: Briceni-Făleşti şi Ungheni-Cantemir. Descoperiri ale acestui al doilea grup, răspândit în aria sudică a acestei zone de bază, au apărut în 9 tumuli. În aceştia au fost descoperite 14 morminte ce au putut fi atribuite acestei perioade. Cele mai multe fiind fără inventar, nu s-a putut stabili o datare precisă pentru ele, dar 3 au putut fi şi încadrate într-un interval mai scurt (sec. X-XI)[25]. Cum gorganele de pe teritoriul municipiului Ungheni nu au fost cercetate, nu se poate determina dacă şi acestea includ morminte medievale. Gorgane există și pe malul drept al Prutului, dar nici acestea nu pot fi atribuite unei perioade. Menționăm dintre acestea movila de la Ruptură, pe teritoriul satului Mânzătești (aici, în 1940, au fost scoase la iveală și oase umane, cu ocazia instalării unui punct topometric)[26] și movila Catarg din Pădurea Golăești[27].

În orice caz, necropola tumulară cea mai apropiată se află la Petreşti, la numai 10 km în amonte de Ungheni, pe malul stâng al Prutului. Aici au fost cercetate în urmă cu trei decenii patru morminte, dintre care două datate cu mai mare precizie în sec. X-XI. Acestea din urmă au fost atribuite pecenegilor, cu o anumită rezervă, existând o oarecare

[20] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 62.

[21] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 152.

[22] Gh. Postică, 2007, p. 441.

[23] Gh. Postică, 2007, p. 394 și passim.

[24] Gh. Postică, 2007, p. 456

[25] Gh. Postică, 2007, p. 141, 329-330, Harta nr. 47, Diagrama nr. 72.

[26] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 62.

[27] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 152

posibilitate de a aparţine uzilor, ce au staţionat în zona în al treilea sfert al sec. XI, sau unor triburi de mai mică importanţă[28].

Astfel, în sec. XIII sunt menţionaţi în zonă iaşii (aşi, jassy, jász etc.), o populaţie de neam alanic, coborâtoare din sarmaţii antichităţii. Aceştia au migrat în regiune în vâltoarea mişcărilor de populaţie provocate de Marea Invazie Mongolă, după prăbuşirea regatelor alane din estul Mării Negre. Prezenţei lor se datorează numele Târgul Iaşilor, formulă ce se regăseşte mot-a-mot şi în denumirea maghiară, Jászvásár. Pare foarte probabil că zona Unghenilor, aflată în apropiere şi mai propice pentru creşterea animalelor decât pentru agricultură (prima activitate fiind mai puţin periclitată de inundaţii) era utilizată de către iaşi în perioada şederii lor.

Conform datelor furnizate de Nicefor Gregoras, în 1299-1302, un mare număr de „masageţi [...] cărora în limba poporului li se zice alani[29]" părăsesc Moldova şi trec în Imperiul Bizantin, fiind colonizaţi în Magnezia. În felul acesta urmau exemplul cumanilor, o parte dintre aceştia alegând şi ei, cu jumătate de secol mai înainte, să se refugieze la sud de Dunăre. Tot pe urma cumanilor au mers şi acei iaşi care au migrat în Ungaria. Nu este sigur dacă chiar i-au însoţit pe cumani către vest, aşa cum susţin anumite teorii, sau au reprezentat un val ulterior. A doua ipoteză pare mult mai probabilă, primele menţiuni ale iaşilor în Ungaria datând din 1318 şi 1323, după care se înmulţesc rapid. Sosiţi în câmpia Panonică sunt stabiliţi în Jászság şi primesc drepturi şi îndatoriri similare celor avute de cumani[30]. Descendenţii formează până în ziua de azi comunităţi strâns unite, deşi în decursul timpului au încetat să vorbească limba jassică şi au adoptat maghiara.

Către jumătatea sec. XIV, în timpul domniei lui Bogdan, sau cea a fiului său Laţcu, „ţinutul Iaşi", ce includea zona Unghenilor, devine parte a Moldovei[31]. Întinderea acestui ţinut este oarecum sugestivă pentru situaţia precedentă, cea mai mare parte a sa aflându-se la est de Prut, unde se întindea aproape până la Nistru şi la Soroca.

Iaşii au lăsat moştenire numele lor târgului care se dezvoltase sub oblăduirea lor la 15 km vest de Ungheni. Originea numelui este confirmată de faptul că în documentele emise despre iaşi aceşti apar şi sub denumirea de *Philistei* în timp ce pentru Târgul Iaşilor se folosea şi denumirea de „Forumul" Philisteiilor[32].

Pe baza dovezilor arheologice, se poate afirma că o aşezare rurală exista pe teritoriul Iaşului şi înainte de sosirea lor, iar această aşezare, la începutul sec. XIV, intră într-o fază de dezvoltare proto-urbană[33]. Vechimea locuirii (dacă nu

[28] Gh. Postică, 2007, p. 142, 456.

[29] Nicephorus Gregoras, *Istoria Romană,* VI, 10, 1

[30] V. Spinei, 1999, p. 301-306 şi passim.

[31] L. Rădvan, 2011, p. 337.

[32] V. Spinei, 1999, p. 304.

[33] L. Rădvan, 2011, p. 535.

şi continuitatea ei) este în orice caz indubitabilă, confirmată de săpăturile arheologice. Amfore romane s-au descoperit în Iaşi şi în apropiere (pe strada Ciurchi, în zona viilor din Copou, în satul Holboca) iar lângă Dealul Cetăţuia au apărut monede imperiale romane. La Valea Lupului (lângă Fabrica de antibiotice) s-au descoperit morminte sarmate, vase dacice şi obiecte de podoabă. Se presupune existenţa pe teritoriul laşului a 19 aşezări din sec. IV, neîntărite, iar din secolele VII-X s-au descoperit locuinţe rectangulare prevăzute cu cuptoare în formă de potcoavă precum şi numeroase unelte, piese de veşminte şi podoabe[34].

Într-o listă rusă din 1387-1396 apare menţionat „Târgul laşilor", apoi laşii apar într-un privilegiu comercial emis în 1408 de Alexandru cel Bun, iar o inscripţie (ce nu menţionează direct localitatea) din Biserica armeză din laşi menţionează că acest lăcaş de cult a fost edificat în 1395[35]. În orice caz, construcţii existau cu siguranţă şi înainte de primele atestări documentare. În 1513 oraşul este incendiat de tătari, apoi în 1538 de către otomani (oraşul arde şi mai târziu, în repetate rânduri, dar acestea sunt cele mai timpurii evenimente de acest tip). Scurt timp după aceea, în 1564/1565, Alexandru Lăpuşneanu mută capitala Moldovei de la Suceava la laşi, unde va rămâne până la 1862 (în ultimii ani funcţionând ca una din cele două capitale ale Principatelor Unite). Pe parcursul acestor trei secole oraşul a crescut şi numeroase monumente au fost construite pe teritoriul său, dintre care putem menţiona biserica Sfântul Sava (secolul al XIV-lea ?), biserica Armeană (1395?), biserica Sfântul Nicolae Domnesc, înălţată de Ştefan cel Mare (1491-1493), Biserica Albă (1492), mânăstirea Galata, ctitoria lui Petru Şchiopul (1578), mânăstirea Trei Ierarhi, ctitoria lui Vasile Lupu (1639)[36] etc. Alături de mânăstirea Golia (1660), ctitoria aceluiaşi domn, săpăturile arheologice au identificat resturile vechiului lăcaş de cult (ce a precedat biserica ridicată în sec. XVI de logofătul Ioan Golâi) şi cimitirul acestei lăcaş, bine datat, monedele din morminte fiind bătute pentru Matia Corvinus al Ungariei[37].

Mult mai aproape de Ungheni se află însă vechiul târg medieval Ţuţora, căutat multă vreme de către arheologi, şi care se întindea pe ambele maluri ale Prutului. Pe malul stâng se întindea din marginea actuală a oraşului Ungheni şi până către Valea Mare – sau, mai corect spus, satul Dănuţeni, parte a ocolului Ţuţorei, este acum cartierul de sud al oraşului Ungheni[38]. Prima atestare documentară a numelui datează din 5 aprilie 1448, când Petru Aron scutea mânăstirea Pobrata de vamă la „vadul de la Ţuţora". Şase ani mai târziu, în 1454, acelaşi domnitor scutea şi pe călugării de la mânăstirea Moldoviţa de plata acestei vămi.

Apariţia aşezării trebuie însă căutată mai în urmă. Cel puţin începând din sec. XIII, unul din ultimele segmente ale *Marelui Drum Tătărăsc* pornea din Tighina, urma cursul Bâcului, apoi cobora spre Prut unindu-se pe la Ţuţora cu o altă arteră comercială, ce venea dinspre Lăpuşna; drumul continua apoi, prin Târgul laşilor, către Halici, Podolia şi

[34] https://ro.wikipedia.org/wiki/Iaşi

[35] L. Rădvan, 2011, p. 368, 389; http://www.orasul-iasi.ro/index.php/istorie-iasi-romania/34-istorie/48-istoria-iasului

[36] http://www.monumenteiasi.ro/pagina.php?v=iasi_istoric

[37] E. Gherman, C. Hriban, 1999

[38] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009; V. Iucal, 2009.

Polonia[39]. După întemeierea Moldovei, Ţuţora a continuat să reprezinte o poziţie importantă, aflându-se aproape de Iaşi, pe drumul către Lăpuşna şi Cetatea Albă. Vadul şi vama de la Ţuţora, trebuie să fi aparţinut domniei, dar, spre deosebire de cele mai multe aşezări de acest tip, a ajuns să se dezvolte într-un oraş[40].

Stabilirea capitalei la Iaşi a favorizat această dezvoltare. Aşezată la poarta de dealuri Cristeşti-Tomeşti, într-o câmpie fertilă, dar şi cu potenţial militar, dintr-o simplă vamă Ţuţora este transformată în branişte domnească, loc menit adunării celor trebuincioase întreţinerii curţii domneşti. Afluxul comercial creşte şi el iar în doua jumătate a sec. XVI Ţuţora este descrisă ca un oraş. La mijlocul acestui secol, în noapte de 1 septembrie 1552, voievodul Ştefan Rareş este asasinat de către boierii săi „la podul de la Ţuţora"[41].

În 1581 la Ţuţora are loc bătălia dintre Iancu-vodă Sasul şi răsculaţii din Lăpuşna, care sunt învinşi iar pretendentul lor la tron se îneacă în Prut. Şase ani mai târziu, în septembrie, tot la Ţuţora se luptă Petru-vodă Şchiopul cu cazacii veniţi pentru a-l înscăuna pe Ioan Potcoavă. După alţi opt ani, în 1595, în tabăra lui Jan Zamoyski de la Ţutora este înălţat la domnie Ieremia Movilă. Localitatea este scena ciocnirii dintre oştile Moldovei şi Poloniei pe de o parte şi armata otomano-tătară pe cealaltă, iar marele hatman Zamoyski este nevoit să-şi înconjoare tabăra de la Ţuţora, în cuvintele lui Miron Costin, „...cu şanţuri pinprejiur...să nu le ea tătarâi..."

O nouă bătălie are loc în 1618 iar în 1620 domnul Moldovei Gaspar-vodă Grazziani şi hatmanul polonez Zolkievski pier în urma bătăliei de la Ţuţora, înfrânţi de tătari. Anul următor polonezii invadează Moldova, ard Iaşii şi îşi aşează tabăra la Ţuţora, de unde trec prin foc şi sabie împrejurimile. Două decenii mai târziu, în 1633, Ţuţora este utilizată drept tabără de oastea tătară sosită pentru al mazili pe Moise-vodă Movilă.

Acestea nu sunt nici pe departe ultimele encampamente – pe parcursul secolului XVII Ţuţora continuă să apară relativ frecvent ca tabără a armatelor sosite pentru ataca sau a apăra Iaşii. Una dintre ultimele menţiuni de acest gen datează din 1686, când regele polon Ioan Sobieski, îşi aşează armata la Ţuţora, loc pe care îl alege în amintirea "lungii rezistenţe pe care a opus-o acolo Zolkiewski (bunicul său – n.n.) împotriva unui mare număr de turci şi tătari".

Toate aceste campanii militare, însoţite de obişnuitele prădăciuni şi arderi, au influenţat negativ evoluţia Ţuţorii şi a regiunii dimprejur. Campania din Moldova a hatmanului cazacilor Bogdan Hmelniţki, de la mijlocul secolului XVI, a fost încă cea care a pecetluit decăderea târgului, care arde din temelie. Într-adevăr, deşi este un punct decisiv în declinul localităţii, această incendiere nu a însemnat sfârşitul ei. Evliya Çelebi descrie Ţuţora astfel câţiva ani mai târziu: «Negustorii şi călătorii veniţi din oraşul Iaşi, cât şi cei ce se îndreaptă într-acolo, poposesc în acest orăşel. Deoarece acest oraş se află pe malul râului Prut,– după un obicei din vechime, aici se percep toate plăţile vamale. În

[39] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009

[40] L. Rădvan, 2011, p. 402

[41] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009; V. Iucal, 2009. https://ro.wikipedia.org/wiki/Tutora,_Iaşi;

timpurile vechi, acest orăşel Ţuţora, a fost oraş portuar... Actualmente, aceasta este o aşezare, asemănătoare unui orăşel. Aici sunt o sută de case, două biserici şi circa 50 de băcănii».

În 1699, între cetăţile pe care polonezii erau somaţi să le părăsească prin tratatul de la Carlowitz, se număra şi cetatea Ţuţora. Câteva decenii mai târziu, în 1712, Prutul a fost curăţat de la vărsarea sa în Dunăre până la Ţuţora, iar aici s-au făcut hambare pentru depozitarea pâinii aduse de la porturile Mării Negre, în vederea aprovizionării cetăţilor din nordul Moldovei. Oraşul însă deja nu mai exista în sec. XVIII – pe locul său se aflau acum două sate, Ţuţora Veche şi, pe partea opusă a Prutului, Ţuţora Nouă. Aceasta din urmă este Ţuţora actuală, localitatea geamănă dispărând la începutul sec. XIX. Locul nu își pierduse însă orice semnificație. Astfel, în 1766, solii polonezi aflați în trecere către Înalta Poartă menționează că au fost găzduiți timp de o săptămână „la Țutora, pe Prut, la un palat mic ce se afla chiar pe malul râului[42]".

După ce vama de la Ţuţora este desfiinţată iar traseul căii ferate este stabilit să treacă pe la Ungheni, boierul local, Alecu Balş, a decis să vândă moşiile de aici, devenite absolut nerentabile, iar satele sale s-au băjenit pe proprietățile pe care le avea la Ciuciulea, în Orhei[43].

În mai multe rânduri, arheologii au încercat să localizeze pe teren Ţuţora. Astfel, cercetările efectuate în sec. XX la 2,5 km NNV de actuala Ţuţora au identificat, în punctul „La Şanţ", un canal lung de peste 2 km, identificat cu întăriturile ridicate de Zamoyski cu ocazia bătăliei de la 1595[44]. Această atribuire nu este lipsită de contestări, cercetări mai recente identificând în Valea Ţuţorii, pe malul stâng al Prutului, la aproximativ 200 m spre nord de turnul de control plasat la intrarea în zonă delimitată a frontierei, în apropiere de locul unde Prutului face un meandru sinuos, un şanţ adânc, care delimita dinspre sud o incintă ce se mai păstrează pe 157 x 135 m. Şanţul (lat de cca. 25,5 m şi adânc de cca. 7,15 m) a fost grav afectat de amenajările din zona de frontieră, dar mai poate fi urmărit pe 68 m (Pl. VII.2). Aceste fapte, cumulate cu fragmentele ceramice de sec. XVI-XVII care au fost recuperate, au făcut ca situl să primească denumirea convenţională de „Tabăra lui Zamoyski"[45].

În 2000, în punctul „Cotul lui Bogdan" s-au identificat urmele unui cimitir (şi câteva resturi de construcţii) din care au fost cercetate 14 morminte, datate, pe baza materialului numismatic, în sec. XV - XVIII[46]. În 2008, noi săpături, efectuate la nord-nord-vest de „Tabăra lui Zamoyski", peste Prut de „Cotul lui Bogdan", au identificat şi ele urmele unei necropole, oasele morţile ieşind la iveală în malul abrupt al Prutului (Pl. XII). Cimitirul, afectat de prăbuşirile de

[42] „Solia lui Toma Alexandrovici" în *Călători...*, p. 504

[43] V. Iucal, 2009.

[44] V. Chirica, M. Tanasachi, 1985, p. 437.

[45] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009, p. 249, 262

[46] C. Asăvoaie, S. Văcaru, Iu. Moldovanu, C. Mugureanu, 2001.

teren, este probabil să aparţină Ţuţorii – mormintele sunt lipsite de inventar databil, dar au avut ceramică de sec. XVI în umplutură[47].

Săpăturile efectuate în 2008 în Valea Ţuţorii (Pl. VII.1) au scos la iveală mai multe urme ale vechii aşezări. Ceramica şi materialul colectat pot fi încadrate în sec. XVI-XVII (Pl. X-XI). Dintre descoperiri se merită menţionat un cuptor de ars ceramica, ce pare să-şi fi încetat existenţa la începutul sec. XVII[48]. Şi în zona actualului sat Ţuţora săpăturile arheologice au scos la iveală indicii privind existenţa unor importante construcţii de zid[49].

În pofida acestor cercetări, rămase încă de mică amploare, limitele vechiului oraş Ţuţora rămân încă incerte. Nici limitele ocolului oraşului nu sunt bine cunoscute, singurele sate menţionate ca făcând parte din el fiind Dănăşenii / Dănuţeştii (acum cartier al Unghenilor) şi seliştea Ursăşti, de pe Prut. Cum la vest se afla marele ocol al Iaşilor, la nord şi la est sate răzăşeşti iar la sud sate domneşti ascultătoare de morile din Iaşi probabil că ocolul nu a cuprins niciodată mai mult de 3-4 sate. După ce oraşul îşi încetează existenţa, potrivit datelor recensământului populaţiei din anul 1774, ocolul braniştii de la Ţuţora încadra 13 sate: Ţuţora Veche, Ţuţora Nouă, Oprişani, Moreni, Costuleni, Prisăcani, Dănuţeni, Ungheni, Mânzăteştii Vechi, Bogdăneşti, Titieni, Frăsineşti şi Măcăreşti (multe aflate la stânga Prutului)[50].

In anul 1904 comuna Bosia, plasa Branişte apare cu satele Bosia-Bereşti, Ungheni şi Mânzăteşti. Mai târziu, în 1914 satele Bosiei (Bosia, Bereşti, Ungheni, Mânzăteşti, cătunul Marhonda) aparţineau comunei Ungheni. Din anii 1930 comuna are componenta actuala[51], dar numele a continuat să fluctueze între Ungheni şi Bosia. Pe dealuri sunt situate satele Mânzătești și Coada Stâncii, iar în lunca Jijiei și a Prutului localitățile Bosia și Ungheni.

Bosia, reşedinţă a comunei, nu apare nu apare sub acest nume în documentele de epocă, actuala localitate fiind relativ recentă. Denumirea actuală apare abia pe la jumătatea sec. XIX, iar satul probabil că nu a fost fondat cu mult mai devreme, întrucât biserica a fost construită în 1858. Locuirea este însă mult mai veche, săpăturile din punctul „Văduleț" de lângă Jijia scoțând la iveală ceramică de sec. XIV-XV. Satul Bereşti (sau Bereşteni) a fost contopit cu Bosia în 1968 iar localitatea apare uneori sub numele Bosia-Bereşti. Acest sat Bereşti apare întărit cu moară şi imunităţi mânăstirii Pobrata încă din 29 noiembrie 1443. În secolul următor situația se schimbase oarecum şi o parte din moară era întărită lui Veveriţă postelnic. Un alt sat, Jijia (poate satul cunoscut în vechime ca Marhonda?) a fost şi el contopit cu Bosia în 1968[52]. Din alte surse, se mai ştie că pe actualul ei teritoriu a funcţionat în vechime satul

[47] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009, p. 260-262

[48] I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009, p. 258-260

[49] C. Asăvoaie, 2000, 227-229.

[50] V. Iucal, 2009.

[51] http://www.comunaungheni.ro/

[52] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 60-63; A.I. Gonţa, 1990, p. 31

Mânzăteştii Vechi, proprietate a mânăstirii Sfântul Sava. Astfel, pe harta lui Bawer din 1776 apare pe malul Prutului, sub denumirea *Manoytescht* (Pl. VI.1). Satul a fost însă părăsit, probabil ca urmare a unor inundaţii, iar locuitorii s-au strămutat pe dealul Mânzăteştilor. Această localitate, cunoscută ca Mânzăteştii din Deal, s-a unit apoi cu Mânzăteştii de sub Deal pentru a forma actuala localitate Mânzăteşti[53].

Acest sat Mânzătești, şi el parte din comuna Ungheni, era cunoscut înainte ca Mânzeşti, Mândzăşti, Mândzeşti, Mănzăşti, Mânzaşti, Mândeleşti etc. Este amintit pentru prima oară într-un document de la 15 septembrie 1583, când Petru Șchiopul Voievod miluiește și întărește Mănăstirii Galata acest sat de pe Jijia, cu mori şi fânaţ, sat care înainte a fost domnesc și a fost dat încă din timpul lui Iancu Sasu Mănăstirii Galata. Mai sunt o serie de acte domnești de la Ieremia Movilă, Radu Mihnea, Ștefan Voievod din anii 1588, 1596, 1598, 1612, 1618, acte amintite în vechile documente ale Mănăstirii Galata și în care este pomenit satul Mânzătești[54].

Coada Stâncii, al treilea sat al comunei Ungheni, este relativ nou şi apare cu această denumire abia din a doua jumătate a secolului XIX, când se menţionează „satul Ocenicii ce-i zic acum și satul Coada Stâncii". Într-adevăr, există un document din 26 iunie 1546 care se referă la „Coada de Sus a Stâncii" dar referirea pare să fie mai degrabă la un toponim, probabil Stânga Roznovanu[55]. Ce se cunoaşte este că la jumătatea sec. XVIII se construise un schit în pădurea Coada Stâncii, iar în jurul acestuia, la începutul sec. XIX, apăruseră mai multe gospodării. Construcţia acestora, şi defrişările care au însoţit fondarea aşezării, au favorizat însă surpările de teren, ce au prăvălit atât noile locuinţe cât şi însăşi schitul. Comunitatea s-a strămutat aşadar cam 300 m mai înspre Mânzăteşti, aşezându-se în actuala vatră a satului, unde, pe la 1830, ridică şi actuala biserică, mai mică decât cea veche. Se mai poate vedea locul vechiului cimitir, aflat pe coasta ponoarelor de la nord de sat si o piatră mare, probabil pe locul unde a fost altarul bisericii vechi[56].

Ungheni, care, după s-a menţionat mai sus, era în 1774 parte a braniştii de la Ţuţora, este atestat documentar pentru prima dată în august 1462. Un uric al lui Ştefan cel Mare menţionează atunci „satul Unghiu, (...) mai jos de Fâlfoe pe Jijia", aşezare ce era a „panului Bratul, fiul Procelnicului". Procelnicul în cauză era Stoian, boier în sfatul domnesc a lui Alexandru cel Bun şi participant la bătălia de la Grunwald din 1422[57]. Localizarea mai sus menţionatului „Fâlfoe" nu este cunoscută; denumirea reapare însă în 1583, când Petru Şchiopul întăreşte satul Fâlfăeşti, pe Jijia. Alte

[53] https://ro.wikipedia.org/wiki /Bosia,_Iaşi

[54] A.I. Gonţa, 1990, p. 158; https://ro.wikipedia.org/wiki/Mânzăteşti,_Iaşi

[55] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 60-62.

[56] https://ro.wikipedia.org/wiki/Coada_Stâncii,_Iaşi

[57] *Documenta...* , p.149-151; http://www.turism.ungheni.md/?p=97; http://moldova.cc/ungheni_city/infoungheni.html

documente localizează acest sat în hotar cu Ungheni şi menţionează că a fost dăruit cu mori şi fânaţ mânăstirii Galata[58]. Între timp aşezarea trebuie să fi dispărut sau să îşi fi schimbat denumirea.

Revenind la Ungheni, sunt şi alte surse care ar putea împinge mai înapoi în timp prima atestare documentară. Astfel, într-un uric de la Alexandru cel Bun din anul 1429 se pomeneşte despre "Unghiul îngust". În alte acte din anul 1442, Ştefan Voievod al Moldovei întăreşte Martei, soţia boierului Mihu-Andronic, două iezere între Prut şi Jijia şi poienile ce se ţin de Unghiul. Ca selişte peste Prut apare în sec. XVI, întărit cu mori şi pomăt lui Gavrilaş pisar[59].

În orice caz, denumirea Unghiul, pe care o poartă la început locul, se datorează probabil faptului că Prutul formează aici un unghi perfect. Localitatea apare cu acest nume între anii 1462-1587. Cu numele său actual – Ungheni – apare în documente abia în 1645. Aceasta este şi perioada în care, cum linia boierilor anteriori se stinsese, începând cu domnia lui Vasile Lupu, aici cumpără parţi de moşii vărul acestuia, postelnicul Iorga. În alte perioade, satul, împreună cu Bereşti și Mânzăteşti au aparținut când mănăstirii Galata, când mănăstirii Sfântul Sava[60].

La mijlocul secolului al XIX-lea, stăpânul aşezării, Mihai Buznea, a înființat în centrul Ungheniului de astăzi un târg de produse agricole, datorită căruia zona se va numi până în anii 1970 Ungheni Târg. În anul 1868 începe construirea căii ferate Iași-Ungheni Târg iar în 1871-1875 se construieşte podul de peste Prut de la Ungheni, după planurile alsacianului Gustave Eiffel (Pl. II-IV). Construirea căii ferate şi noua importanţă economică a aşezării a afectat considerabil componenţa ei etnică. Potrivit datelor recensământului din 1897, în Ungheni, pe malul stâng, locuiau 1136 evrei, 456 moldoveni, 72 ucraineni, 58 ruşi şi 17 polonezi. Spre diferenţă, zece ani mai târziu, în Unghenii de pe malul drept aveau numai 411 oameni[61]. Disproporţia nu a făcut decât să se accentueze în timp: dacă Ungheni românesc are acum cca. 700 de locuitori, Ungheni moldovenesc are în jur de 38.400.

Această evoluţie este lesne de înţeles. După ce este transformat în august 1940 în centru raional, Ungheni se dezvoltă rapid, astfel încât satele Bereşti (de pe malul stâng al Prutului) şi Dănuţeni devin în 1973 cartiere al Unghenilor. Cu această ocazie este inclus în Ungheni şi satul Mânzăteştii Vechi (sau Vasilica) ce fusese unit cinci mai înainte cu Bereşti. Cât priveşte celelalte trei cartiere ale Unghenilor, numai cartierul Tineretului, ridicat în anii 1980, nu are o istorie (mai lungă sau mai scurtă) în spate. Cartierul Ungheni–Vale este centrul istoric al oraşului iar Ungheni–Deal (denumit astfel datorită poziţiei sale, mai retrase faţă de Prut) este vechiul sat Deleşti, anexat şi el

[58] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 63; A.I. Gonţa, 1990, p. 97

[59] A. I. Gonţa 1990, p. 268; http://ungheni.iasi.mmb.ro/3175-istoricul-parohiei-ungheni

[60] http://ungheni.iasi.mmb.ro/3175-istoricul-parohiei-ungheni

[61] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni,_Iași

oraşului.[62] Acest sat Delești este menționat încă din sec. XV, ca aflându-se la gurii Delii (râul Delia / Deala ce curge acum prin Ungheni)[63].

Cum drumul de acces către podul de la Ungheni trece practic pe limita dintre comunele Ungheni și Golăești, se cuvin menționate câteva cuvinte și despre această comună.

Reședința ei, Golăești, pare a fi fost atestată pentru prima dată în 1583, deși există o anumită confuzie datorită faptului că mențiunea se poate aplica la mai multe localități omonime[64] iar denumirea nu apare pe hărțile de epocă (Pl. VII.1). În orice caz, săpăturile din marginea de VNV a satului, în Râpa Spânzuratului, au arătat faptul că localitatea (sau o localitate) deja exista aici în sec. XVII-XVIII. Harta lui Bawer din 1776 consemnează, între Manoytescht (Mânzătești Vechi) și Schilibiu (Cilibiu) patru localități: Maukatsch și Deproselnitschia, aproximativ pe teritoriul actualului Golăești, respectiv Kodastitsch și Sagarantsche pe malul Prutului. Sagarantsche este Zagarancea, ce se află însă acum pe malul stâng, nu pe malul drept, precum apare în hartă iar Kodastitsch ar putea fi Coada Stâncii, greşit poziţionată (sau, mai probabil, înainte de strămutarea vetrei).

În marginea de est a Golăeștilor se află alte două sate mai mici, Podul Jijiei și Bran (sau Bob), aproape înglobate în reședința comunei. Cele două sate nu au furnizat dovezi arheologice privind vechimea lor și sunt menționate pentru prima dată abia în 1835 (cu excepția cazului în care Marhonda trebuie identificată cu Podul Jijiei și nu cu Jijia de lângă Bosia)[65]. Mai la nord se află satele Cilibiu, Cotu lui Ivan, Grădinari, Medeleni și Petrești, dintre care unele au o istorie ce ar putea fi urmărită până în evul mediu târziu; aceste localități și-au schimbat însă de mai multe ori numele, iar documentele nu sunt lipsite de contradicții, astfel încât cel unele din referiri se pot face de fapt la sate dispărute. Cercetările arheologice de pe teritoriul lor au scos la iveală urme de locuire (Hallstatt la Cilibiu, sec. IV-VI e.n. la Petrești – Pl. VI.2.e) dar nu au elucidat vechimea actualelor așezări.

5.2. Concluzii

Pe baza datelor cunoscute, se poate aprecia că în apropierea Ungheniului, de-a lungul Prutului, există un potenţial ridicat de a apărea vestigii arheologice aproape pretutindeni. Fără a lua în considerare posibilele descoperiri neaşteptate (foarte posibile, datorită cercetărilor destul de limitate de până acum) se distinge clar că zona a fost nu numai intens locuită. Mai mult a fost şi adeseori teatru de bătălie şi tabără pentru mai multe armate, pe perioade mai scurte sau mai lungi. Aceste confruntări au putut lăsa numeroase urme sub pământ iar cele două encampamente

[62] http://moldova.cc/ungheni_city/infoungheni.html; https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni

[63] A. I. Gonța, 1990, p. 82.

[64] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 152; A. I. Gonța, 1990, p. 112.

[65] V. Chirica, M. Tanasachi, 1984, p. 152

(din Valea Ţuţorei şi din apropierea satului Ţuţora), ambele atribuite lui Zamoyski, sunt probabil numai vârful gheţarului.

De-a lungul celor 9 km de mal ai actualului municipiu Ungheni orice cercetare arheologică are şanse să dea peste urme ale unor sate medievale: Dănuţeni la sud, Mânzăteştii Vechi şi sate dispărute (*Kodastitsch* și *Sagarantsche*) la nord. Într-adevăr, este posibil ca urmele acestora să fi fost spălate de inundaţii sau îngropate de aluviuni, dar mai la sud vestigiile Ţuţorei supravieţuiesc chiar pe malul Prutului. În această zonă, din cartierul Dănuţeni şi până la Buzduganii de Jos, orice intervenţie va da aproape cu siguranţă de ruinele vechiului oraş medieval / modern timpuriu, după cum au dovedit săpăturile de la „Cotu lui Bogdan" şi din Valea Ţuţorei.

Mai multe şanse de a evita vestigiile arheologice sunt la nord de Zagarancea, spre Semeni, zonă joasă de meandre ale Prutului, încă şi mai predispusă inundaţiilor decât zonele de la mai sud. Desigur, actuala stare a cercetărilor nu îngăduie nici în acest caz o garanţie a lipsei de vestigii arheologice, dar cel puţin nu există cvasi-certitudinea apariţiei lor.

Nici unul dintre cele două trasee propuse nu intersectează situri arheologice cunoscute, dar starea destul de deficitară a cunoștințelor despre zonă face ca apariţia unor situri necunoscute (sau reparate numai prin periegeză şi foarte vag localizate) să fie foarte posibilă. Hărţile de epocă sugerează şi ele posibilitatea existenţei unor sate în zonă (precum resturile unei etape când Zagarancea se afla la vest de Prut, şi nu la est).

Recomandăm o atenţie deosebită, chiar dacă aproximăm că zona din imediata apropiere a Prutului are relativ puţine șanse să păstreze vestigii arheologice, datorită predispoziţiei ei pentru inundaţii periodice.

5.3. Bibliografie

Documenta... – **** Documenta Romaniae Historica, vol.II: A. Moldova (1449-1486)*, Bucureşti, 1977.

Călători străini... – **** Călători străini despre Țările Române,* vol. IX, Editura Academiei Române, București, 1997.

C. Asăvoaie, 2000 – C. Asăvoaie, "Un disc ornamental din ceramică de la Ţuţora şi semnificaţia sa". În: *Arheologia Moldovei,* XXI, 2000, 227-229.

C. Asăvoaie, S. Văcaru, Iu. Moldovanu, C. Mugureanu, 2001 – C. Asăvoaie, S. Văcaru, Iu. Moldovanu, C. Mugureanu, „Ţuţora, jud. Iași. Punct: Cotu lui Bogdan. Raport de cercetare arheologică". În: *Cronica cercetărilor arheologice, Campania 2000*, București, 2001.

V. Chirica, M. Tanasachi, 1984 – Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al Judeţului Iaşi*, vol. I, Iaşi, 1984.

V. Chirica, M. Tanasachi, 1985 – Vasile Chirica, Marcel Tanasachi, *Repertoriul arheologic al judeţului Iaşi*, vol. II, Iaşi, 1985.

E. Gherman, C. Hriban, 1999 – Elena Gherman, Cătălin Hriban, „Iași, jud. Iași. Punct: Mânăstirea Golia". În: *Cronica Cercetărilor Arheologice, Campania 1998*, București, 1999.

Nicephorus Gregoras, *Istoria Romană – Corpus Scriptores Historie Byzantinae, Pars XIX, Nicephorus Gregoras, Volumen I*, Bonn, 1829 (https://archive.org/details/byzantinahistor00bekkgoog)

A. Pelivan, 2010 – Adrian Pelivan, "Cercetarea paleoliticului în spaţiul pruto-nistrean". În: *Revista Arheologică*, serie nouă, Vol. VI, nr. 1, 2010, p. 108-124. (http://adrian-pelivan.blogspot.ro/p/cercetarea-paleoliticului-in-spatiul.html)

Gh. Postică, 2007 – Gheorghe Postică, *Civillizaţia medievală timpurie din spaţiul Pruto-Nistrean (secolele V-XIII)*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007.

L. Rădvan, 2011 – Laurenţiu Rădvan, *Oraşele din Ţările Române în Evul Mediu: sfârşitul secolului al XIII-lea - începutul secolului al XVI-lea,* seria Historica, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2011

V. Spinei, 1999 – Victor Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII*, Institutul European, 1999.

I. Tentiuc, Al. Levinschi, 2009 – Ion Tentiuc, Alexandru Levinschi, „Cercetările arheologice de la Buzduganii de Jos, pe Valea Ţuţorei, din anul 2008. Consideraţii preliminare". În: *Tyragetia* 247, s.n., vol. III [XVIII], nr. 1, 2009, 247-266. (https://docs.google.com/file/d/0B2ipamPcULTPNmFhMjU2OTAtNzY4Ny00MTFjLWExYWMtNDYyZmNjZDI3MWE5/edit?ddrp=1&hl=en&pli=1)

V. Iucal, 2009 – Vasile Iucal, „Un oraș dispărut. Târgul medieval Ţutora". În: *Revista de istorie a Moldovei,* nr. 2-3 (78-79), 2009, p. 217-230 (disponibil http://www.history.asm.md/index.php/ro/publicatii/reviste/466-revista-de-istorie-a-moldovei-nr-2-3-78-79-2009 și republicat ca *Târgul medieval Ţuţora, un oraş dispărut (1448 - 1822)*, http://istoria.md/articol/189/Târgul_medieval_Ţuţora,_un_oraş_dispărut)

http://archaeoheritage.ro/2015/04/descoperire-istorica-arheologii-au-gasit-obiecte-de-o-valoare-inestimabila-la-ungheni/

http://glasul.info/2014/12/05/alanii-intemeietorii-orasului-iasi/

http://mca.gov.md/ro/nou_arheologie.html

http://moldova.cc/ungheni_city/infoungheni.html

http://moldovenii.md/md/city/details/id/88

http://ungheni.iasi.mmb.ro/3175-istoricul-parohiei-ungheni

http://www.comunaungheni.ro/

http://www.monumenteiasi.ro/pagina.php?v=iasi_istoric

http://www.orasul-iasi.ro/index.php/istorie-iasi-romania/34-istorie/48-istoria-iasului

http://www.turism.ungheni.md/?p=97

https://www.facebook.com/media/set/?set=a.418999311558505.1073741897.172025332922572&type=3

https://ro.wikipedia.org/wiki /Bosia,_Iaşi

https://ro.wikipedia.org/wiki/Coada_Stâncii,_Iaşi

https://ro.wikipedia.org/wiki/Mânzăteşti,_Iaşi

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ungheni,_Iaşi

https://ro.wikipedia.org/wiki/Ţuţora,_Iaşi

6. Obiectivele propuse a fi atinse prin proiectul arheologic

Cercetarea se va realiza în vederea identificării eventualelor vestigii arheologice existente în zona direct afectată de lucrările la proiectul *Elaborare Studiu de Fezabilitate pentru "Pod peste Prut la Ungheni"*

7. Metodologia propusă pentru diagnosticul arheologic

Se vor efectua sondaje cu dimensiunile 6x2 m, în număr de cel puțin 10 sondaje / km, pentru a identifica și delimita – dacă este cazul – complexele arheologice (Pl. I bis). Sondajele vor fi efectuate mecanizat, cu ajutorul unui excavator cu cupă de taluz, sub coordonarea arheologului. Sondajele vor fi apoi curățate și îndreptate manual, în vederea înregistrării informațiilor la standarde științifice corespunzătoare.

Informațiile vor fi înregistrate prin consemnarea zilnică a evoluției situației în jurnalul de săpătură, fișe, fotografii și desen tehnic. Materialele arheologice descoperite vor fi inventariate pe șantier, unde vor primi un număr de inventar provizoriu, consemnat în inventarul de șantier. Materialele cu caracter special vor fi inventariate separat. Toate materialele vor fi ambalate corespunzător iar fiecare ambalaj va fi prevăzut cu un bilet ce va specifica date despre locul descoperirii, numărul provizoriu de inventar și, după caz, alte informații adiționale.

8. Strategia propusă pentru colectarea materialului arheologic

În eventualitatea descoperirii unor materiale arheologice, strategia propusă pentru colectarea lor este aceea impusă de normele de conservare-restaurare a patrimoniului arheologic.

Materialul arheologic scos în timpul diagnosticului arheologic se va preleva zilnic în pungi sau pachete şi se va depozita provizoriu în spaţiul special destinat. Dacă există material arheologic care trebuie să se păstreze o vreme *in situ* acesta se va acoperi cu folie şi pământ, pentru a se preveni degradarea datorită acţiunilor factorilor naturali sau umani. Toate materialele vor fi inventariate provizoriu și pentru fiecare pachet se va completa un bilet specificând șantierul, anul, data, numărul sondajului, numărul provizoriu de inventar, informații despre adâncimea la care au apărut materialele, contextul lor stratigrafic precum și alte date, după necesități. Artefactele considerate a avea un caracter special vor fi împachetate și inventariate separat, în rest urmându-se în aceeași procedură.

9. Măsuri propuse pentru conservarea materialului arheologic

Materialul arheologic colectat în urma diagnosticului urmează a fi conservat ţinându-se cont de tehnicile şi metodele tipice acestui domeniu: prelevarea din sit, cu atenţie, ţinându-se cont de caracteristicile materialului din care este realizat obiectul prelevat; consolidarea materialului atunci când este necesar; spălarea materialului numai atunci când este indicat (metalul şi materialele organice nu se spală); îndepărtarea sărurilor atunci când este cazul.

Cum obiectele din metal sunt mult mai fragile datorită coroziunii, după prelevare acestea vor fi aşezate temporar în cutii căptuşite cu material tampon neutru, pentru a se usca în mod liber şi lent. Obiectele de metal vor fi numai curăţate superficial de pământ, praf, mizerie, cu ajutorul unor pensule moi.

Artefactele vor fi trimise la laboratoare de conservare unde vor fi supuse unor tratamente de specialitate.

10. Metodologia propusă pentru faza post-cercetare de teren

Materialele arheologice colectate de pe teren vor fi spălate (ceramica), curăţate după tehnicile specifice (metalele), conservate după metodele de conservare în laboratoarele de conservare, inventariate în registre generale şi speciale. Materialele vor fi ambalate ţinându-se cont de caracteristicile fiecăruia, după metodele menţionate şi depozitate în depozite cu un mediu adecvat. Informaţia va fi stocată în scris (prin caiete de șantier, fişe de context și de obiect, desene tehnice) şi digital (prin fotografii, scanări ale documentației scrise, prelucrare digitală a datelor conținute de aceasta). Toate aceste informații vor forma arhiva proiectului, pe baza căreia se va face analiza post-săpătură.

11. Pregătirea raportului de diagnostic

La finalul diagnosticului se va întocmi un raport care va cuprinde următoarele puncte: sumar non-tehnic, fraze introductive, scopurile şi obiectivele cercetării, metodologia, sumarul rezultatelor, concluzii şi recomandări, ilustraţii la scară potrivită, date suport organizate în tabele sau anexe, inclusiv o cuantificare a artefactelor şi ecofactelor, index, locaţia arhivei, alte precizări considerate necesare.

Raportul va urmări îndeplinirea scopurilor şi obiectivelor propuse în proiect. Va fi întocmit într-un limbaj accesibil şi logic. Va fi înaintat beneficiarului şi va fi depus la Direcţia Judeţeană pentru Cultură şi Patrimoniu Naţional Iaşi. Raportul de diagnostic va prezenta obiectivitate pentru a permite adoptarea unor decizii informate şi rezonabile.

12. Probleme legislative

Cadrul legislativ în care se va desfăşura lucrarea este asigurat de: Legea nr. 182/2000, Legea nr. 378/2001 (legea de adoptare de către Parlament a O.G. nr. 43/2000), Legea nr. 462/2003, Legea nr. 258/2006, Legea nr. 259/2006, O.M.C.C. nr. 2071/2000, O.M.C.C. nr. 2392/2004, Ordinul comun MCPN / MTI 653/2010 pentru instituirea Programului național de cercetare arheologică „Autostrada" și OMCPN nr. 2562/4.10.2010.

13. Drepturi intelectuale

Drepturile intelectuale asupra tuturor informațiilor și rezultatelor diagnosticului de teren revin membrilor colectivului, participanți la munca de teren și de prelucrare, din partea S. C. Damasus S. R. L. Brașov, a Complexului Naţional Muzeal „Moldova", Iaşi.

Materialul arheologic descoperit pe parcursul săpăturii va fi stocat temporar într-un spaţiu securizat, apoi în depozitul Complexului Naţional Muzeal „Moldova".

14. Localizarea arhivei

Arhiva rezultată în urma diagnosticului va intra în arhiva generală a complexului naţional muzeal „Moldova". Accesul la arhivă se va face pe baza unei cereri adresată conducerii instituției, care va permite sau nu accesul, în condiţiile legii.

In forma minimală arhiva va cuprinde proiectul de cercetare în formă digitală, raportul de diagnostic, baza de date a cercetării, fotografii digitale, planuri tehnice și date topografice.

15. Publicarea si diseminarea raportului

Raportul arheologic va fi publicat în Cronica Cercetărilor Arheologice din România; publicaţie anuală în care sunt prezentate rapoartele săpăturilor sistematice şi preventive din România.

16. Calendarul proiectului

În termeni generali, săpătura se va realiza în perioada iulie – septembrie 2015.

17. Personalul utilizat

Toate activitățile legate de evaluarea teoretică, diagnosticul intrusiv și prelucrarea rezultatelor evaluării de teren vor fi coordonate în permanență de un arheolog expert.

În scopul realizării acestor activități sunt necesari 3 arheologi, pentru o perioadă de 35 de zile. De asemenea, pentru săpătura propriu-zisă, sunt necesari aproximativ 2 muncitori necalificaţi, iar pentru decaparea mecanizată 1 excavator cu cupă de taluz.

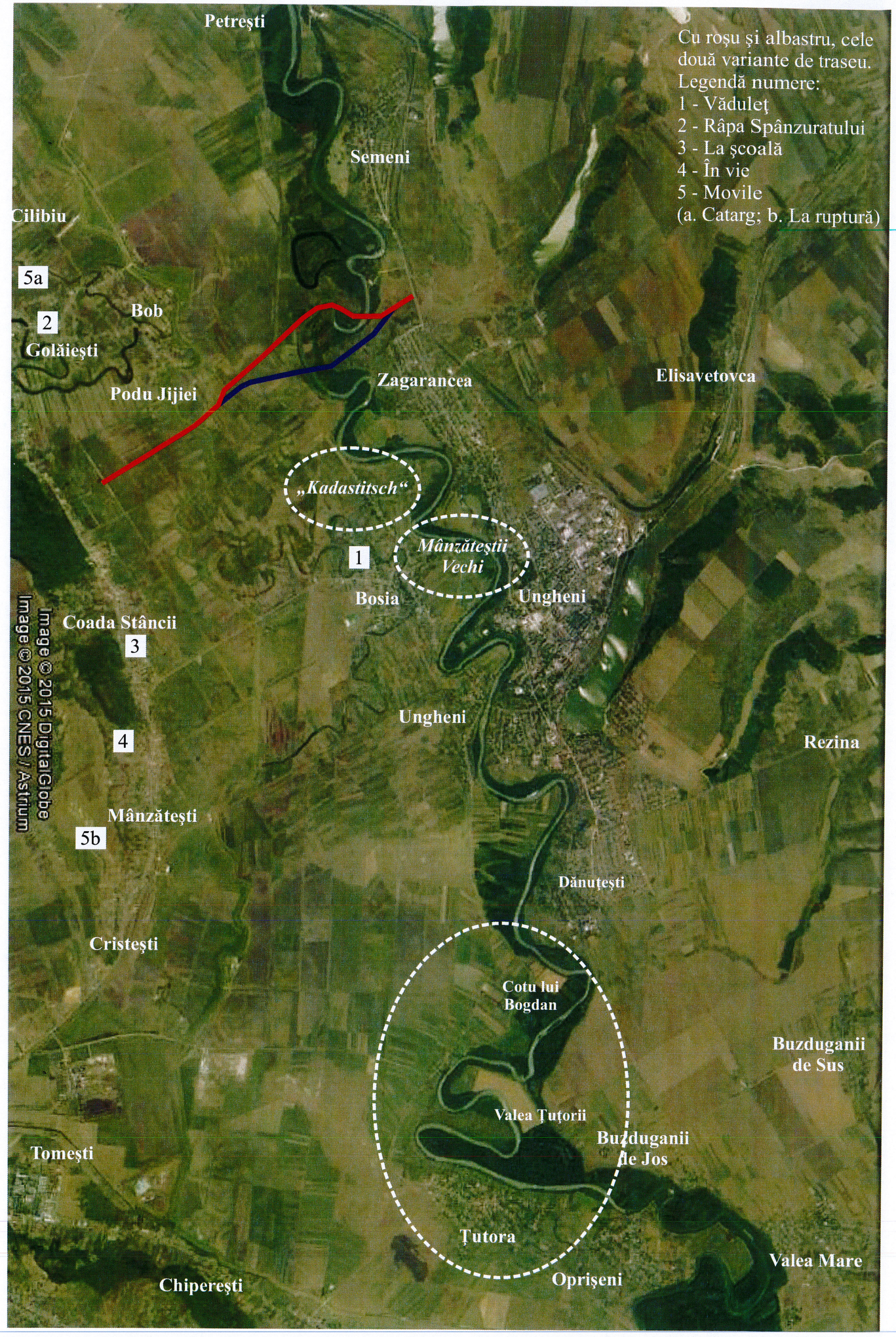
18. Probleme de protectie si siguranta muncii

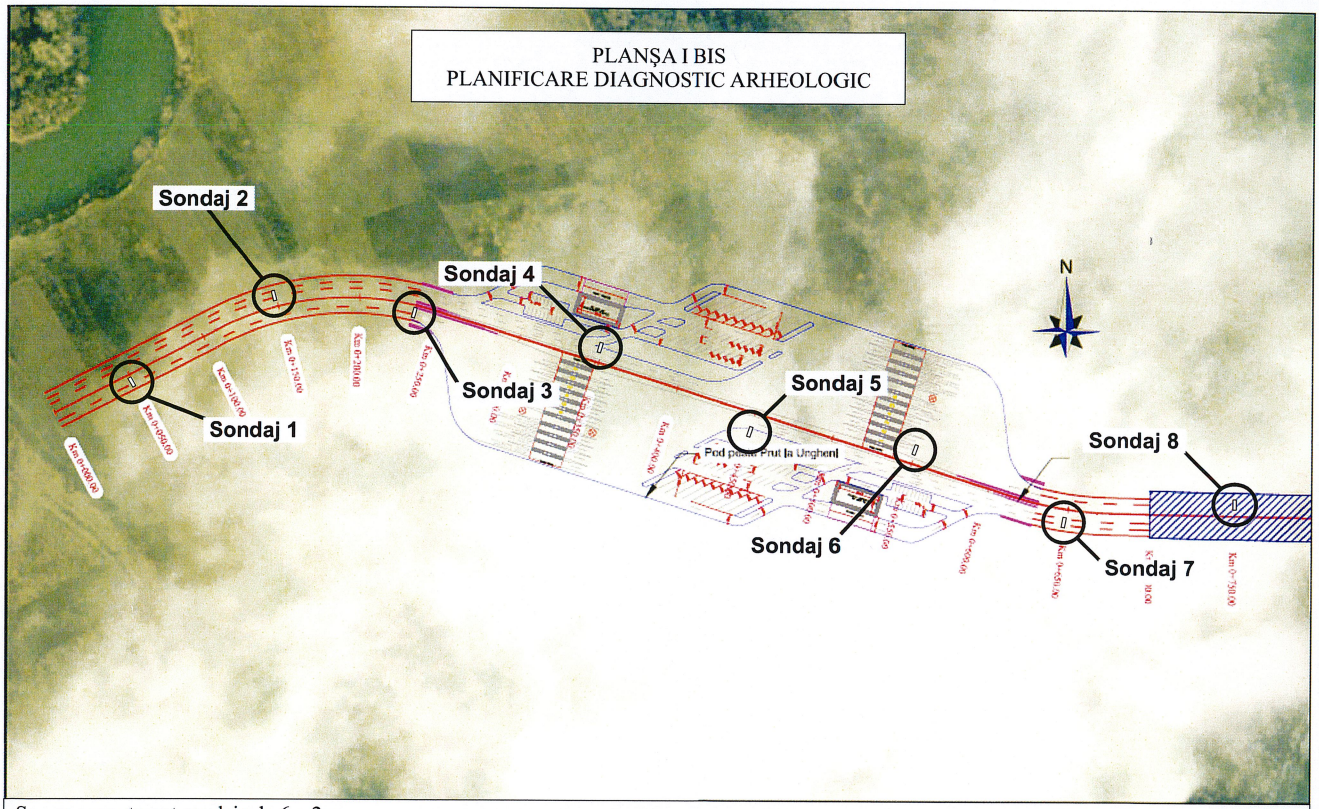
Pe parcursul efectuării lucrărilor pot exista diferite pericole (malul gropilor se poate rupe etc.). În consecinţă, se impune realizarea unor instructaje în conformitate cu Normele Generale de Protecţie a Muncii. Acesta se pot face în faze, fiind obligatoriu un instructaj zilnic, la începutul fiecărei zile de lucru, care va cuprinde măsurile de protecţie a muncii care trebuie să fie respectate în desfăşurarea activităţii din ziua respectivă. Se va lua în considerare condiţiile concrete de muncă de la locul respectiv. Toţi lucrătorii trebuie să poarte echipament de protecţie conform Normativului cadru de acordare a echipamentului individual de protecţie conform legislaţiei.

Activitatea de protecţie a muncii trebuie să fie organizată după anumite principii: obligaţia angajatorului de a asigura sănătatea şi securitatea muncitorilor, care nu va afecta principiul responsabilităţii muncitorului. Angajatorul trebuie să prevină riscurile de accidentare, informarea şi instruirea muncitorilor.

19. Procedura de monitorizare a proiectului

Monitorizarea proiectului se face prin intermediul specialiştilor din cadrul Direcţiei Judeţene pentru Cultură Iaşi.

Petreşti
Cu roşu şi albastru, cele două variante de traseu.
Legendă numere:
1 - Văduleţ
2 - Râpa Spânzuratului
3 - La şcoală
4 - În vie
5 - Movile
(a. Catarg; b. La ruptură)
Semeni
Cilibiu
5a
Bob
2
Golăieşti
Podu Jijiei
Zagarancea
Elisavetovca
„Kadastitsch“
Mânzăteştii Vechi
1
Bosia
Ungheni
Coada Stâncii
3
Image © 2015 DigitalGlobe
Image © 2015 CNES / Astrium
Ungheni
4
Rezina
Mânzăteşti
5b
Dănuţeşti
Cristeşti
Cotu lui Bogdan
Buzduganii de Sus
Valea Ţuţorii
Buzduganii de Jos
Tomeşti
Ţutora
Valea Mare
Oprişeni
Chipereşti

Se vor executa opt sondaje de 6 x 2 m, câte unul pentru fiecare sută de metri din cei 800 m ai proiectului aflați pe teren solid. Sondajele vor fi orientate perpendicular pe axa drumului, în modul următor.

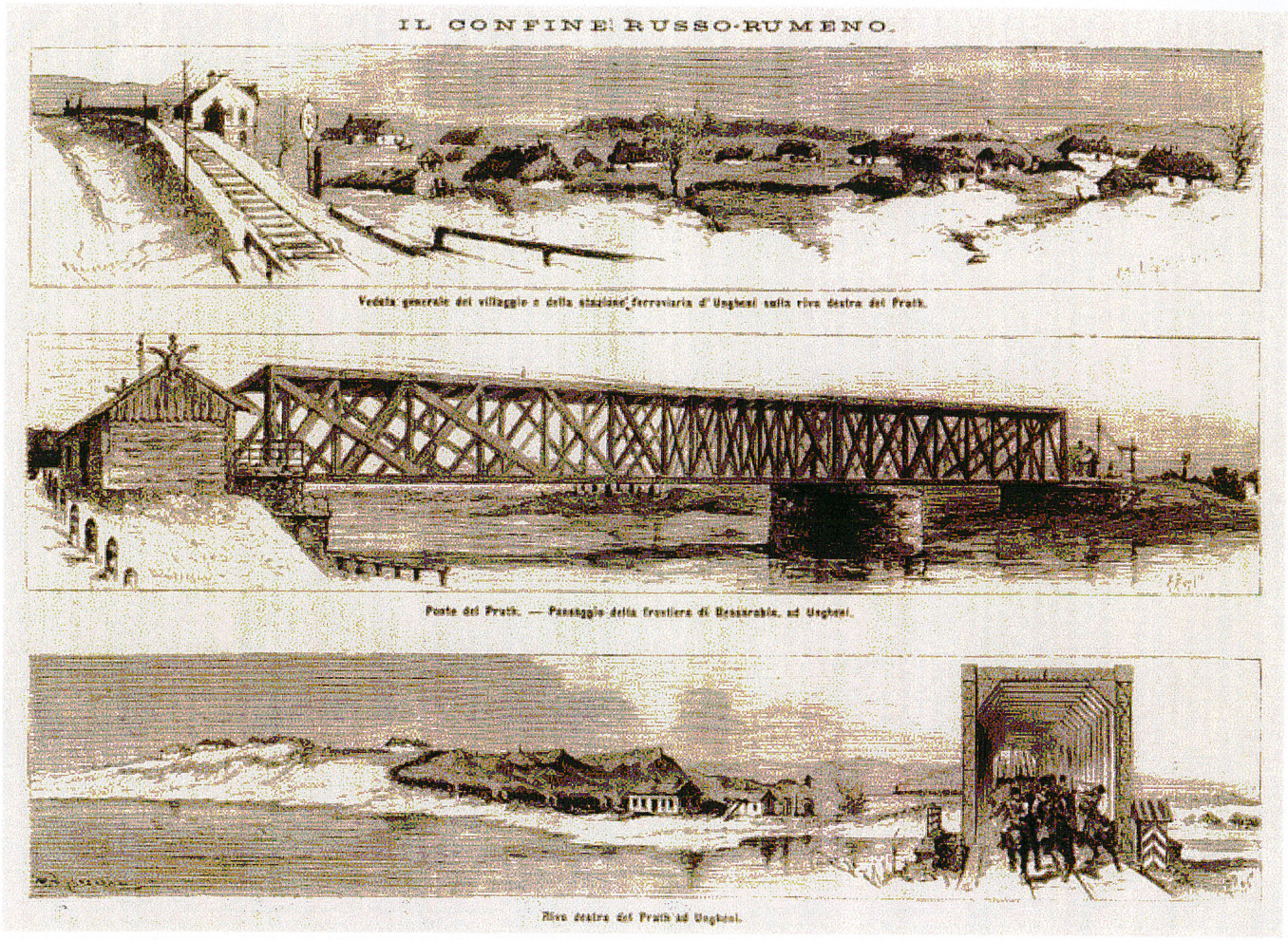
Sondajul 1 la Km 0+050, la sud de axul drumului.
Sondajul 2 la Km 0+150, la nord de axul drumului.
Sondajul 3 la Km 0+250, la sud de axul drumului.
Sondajul 4 la Km 0+350, la nord de axul drumului.
Sondajul 5 la Km 0+450, la sud de axul drumului.
Sondajul 6 la Km 0+550, la nord de axul drumului.
Sondajul 7 la Km 0+650, la sud de axul drumului.
Sondajul 8 la Km 0+750, la nord de axul drumului.

Planşa II.1. Vedere de epocă, Prutul la Ungheni

Planşa II.2 Vedere de epocă, gara Ungheni

Planşa III.1. Podul Eiffel (imagine din *Album della Guerra Ruso-Turca del 1877*)

Planşa III.2. Podul Eiffel în timpul construcţiei

Planşa IV.1. Prutul văzut de pe Podul Eiffel

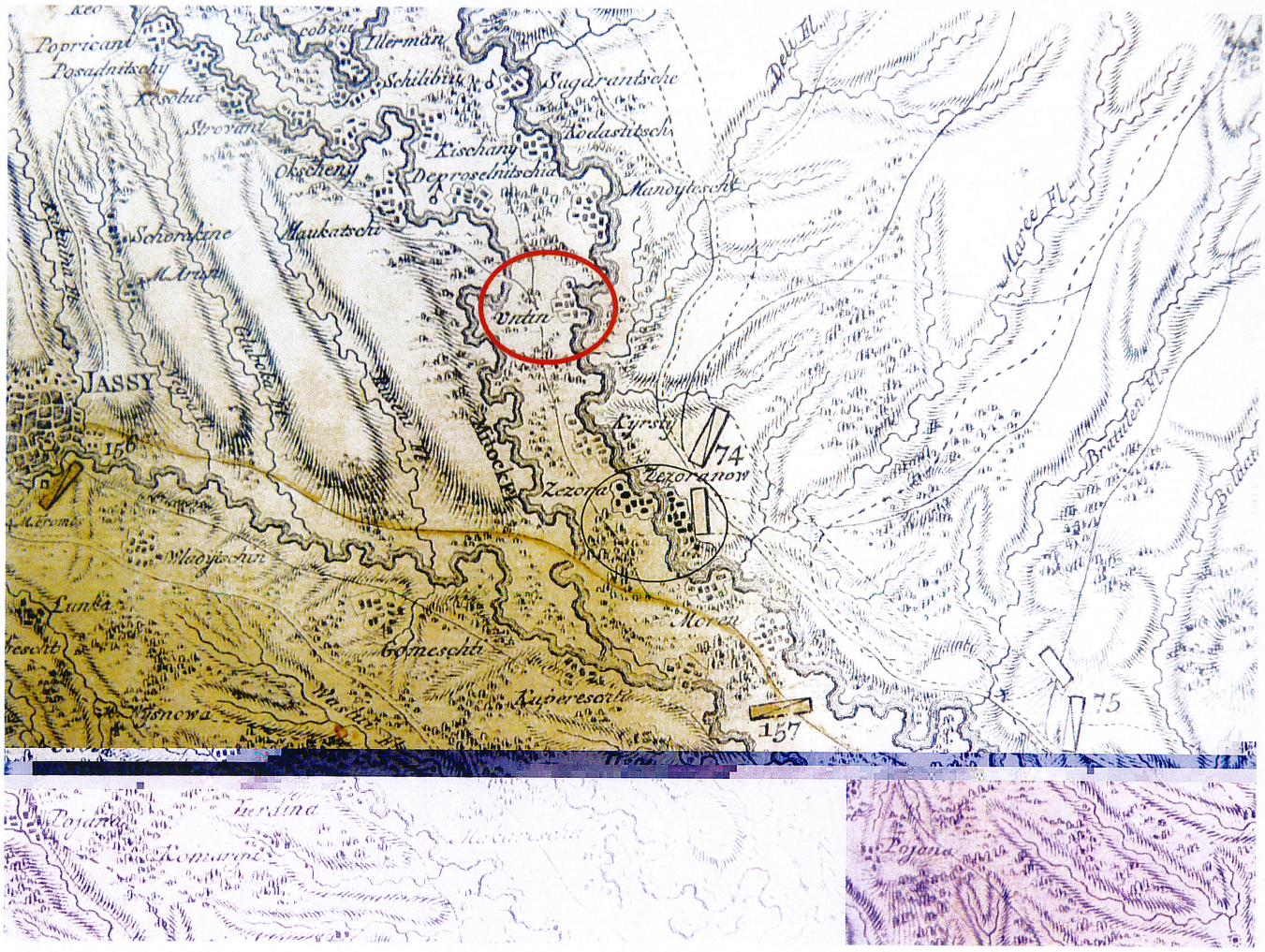
Planşa IV.4. Podul Eiffel în zilele noastre

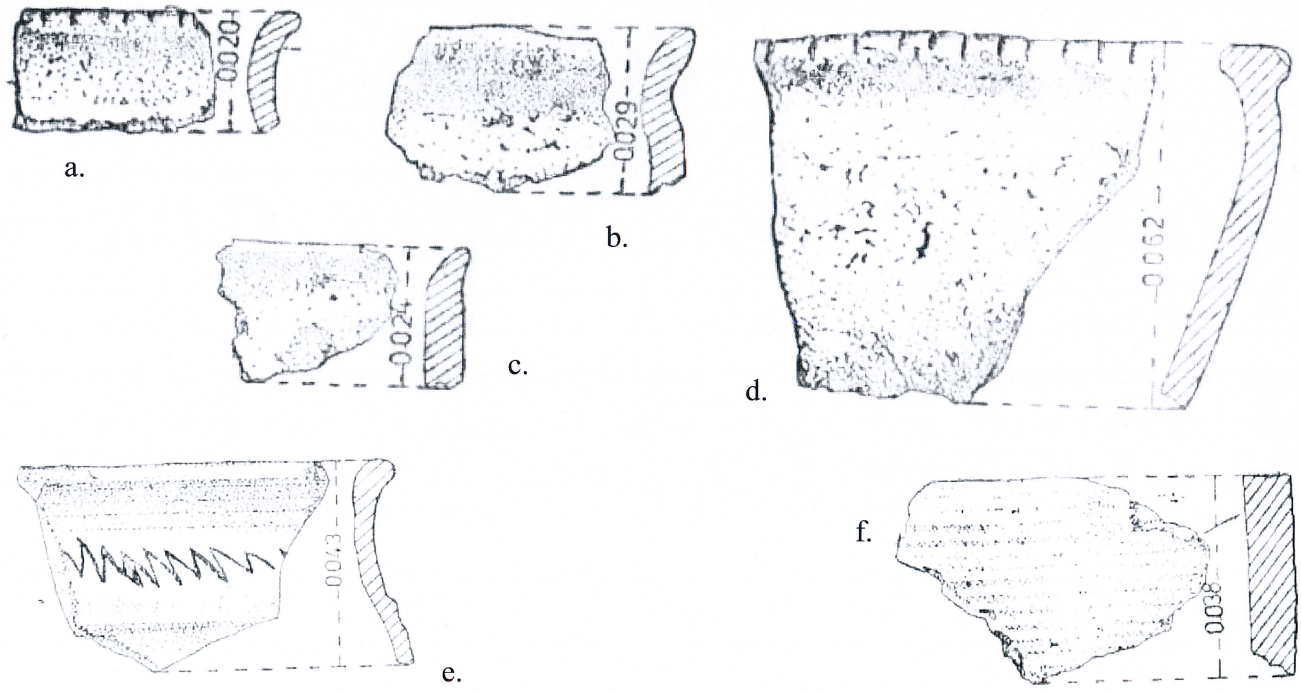
Planşa V.1. Ungheni, vedere aeriană.

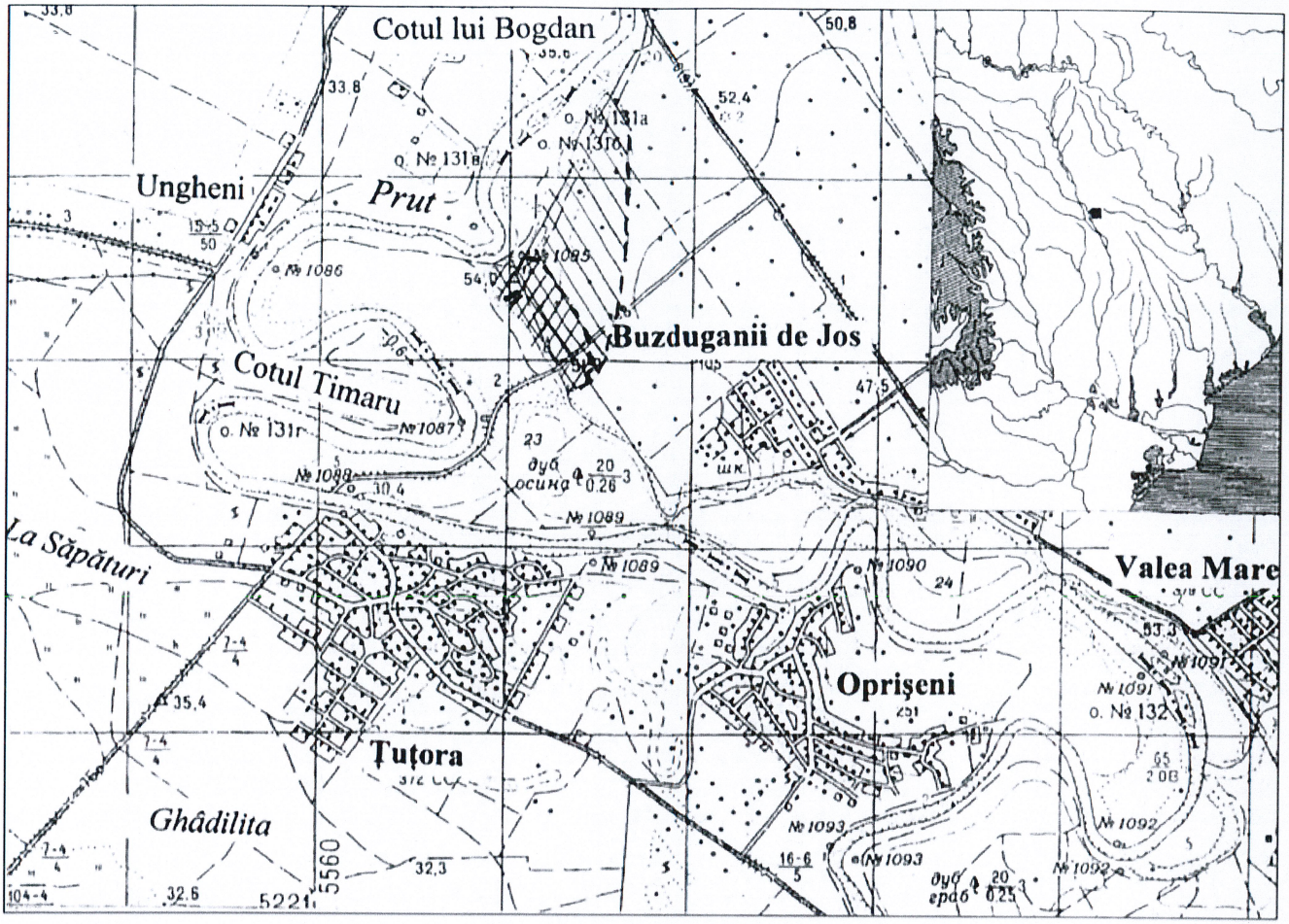
Planşa V.2. Prutul în zona viitorului pod

Planşa VI.1. Harta lui Bawer, 1776. Ungheni este înconjurat cu roşu.

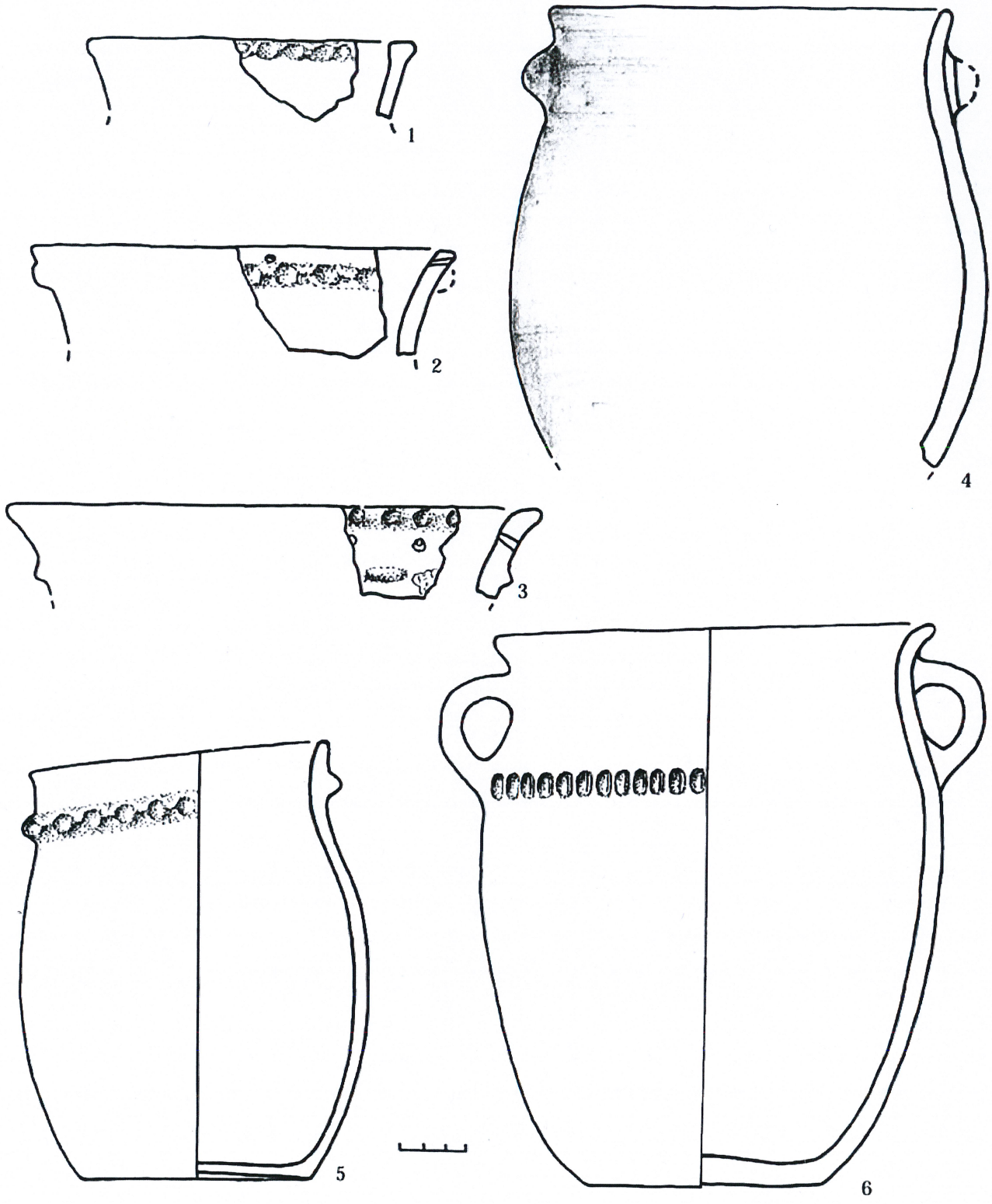
Planşa VI.2. Ceramică de la Golăeşti şi din apropiere: a-d. ceramică Horodiştea-Folteşti; e. ceramică de sec. IV e.n.; f. ceramică de sec. VIII-IX e.n.

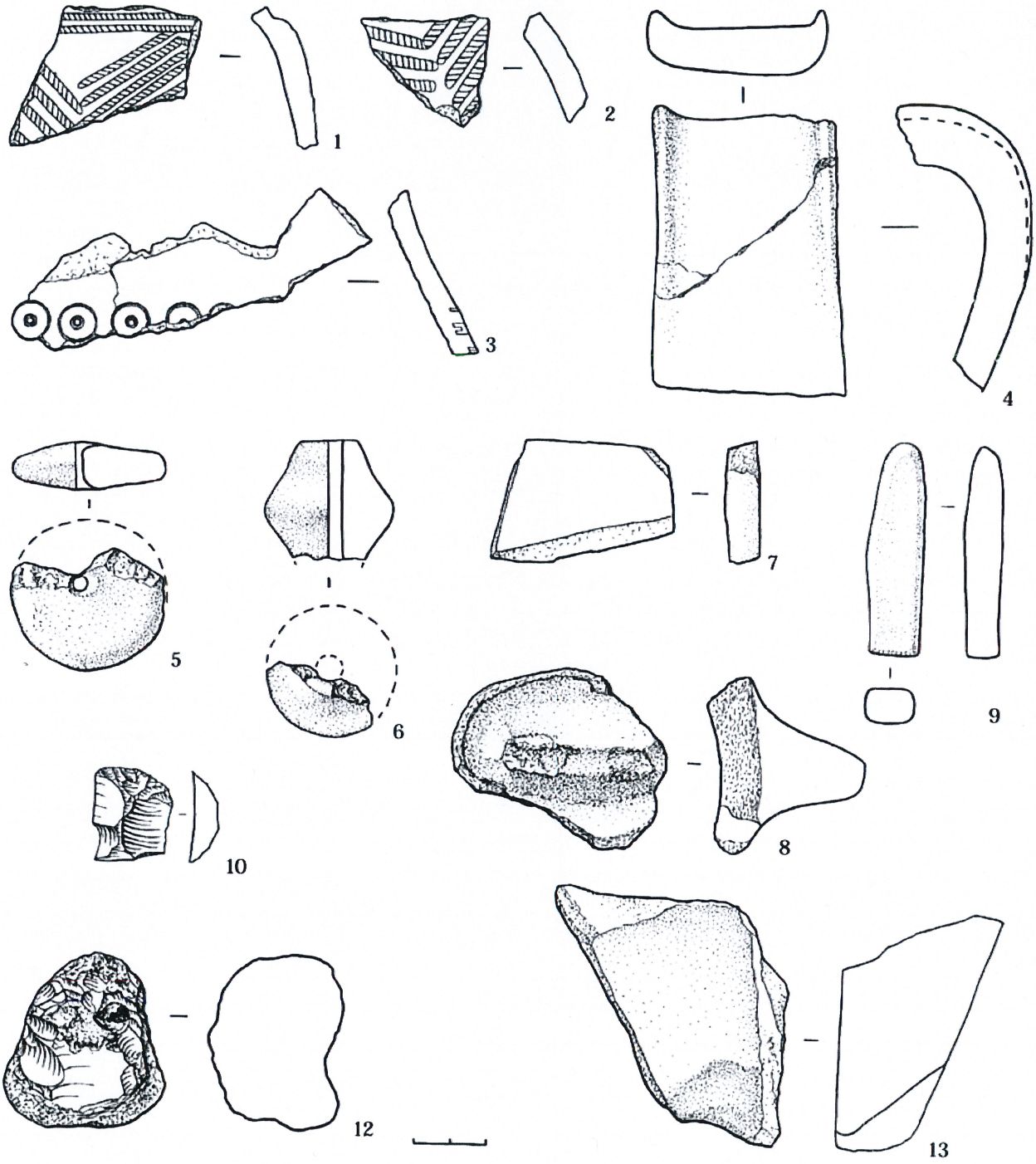
Planşa VII.1. Zona investigată arheologic în "Valea Țuțorei"

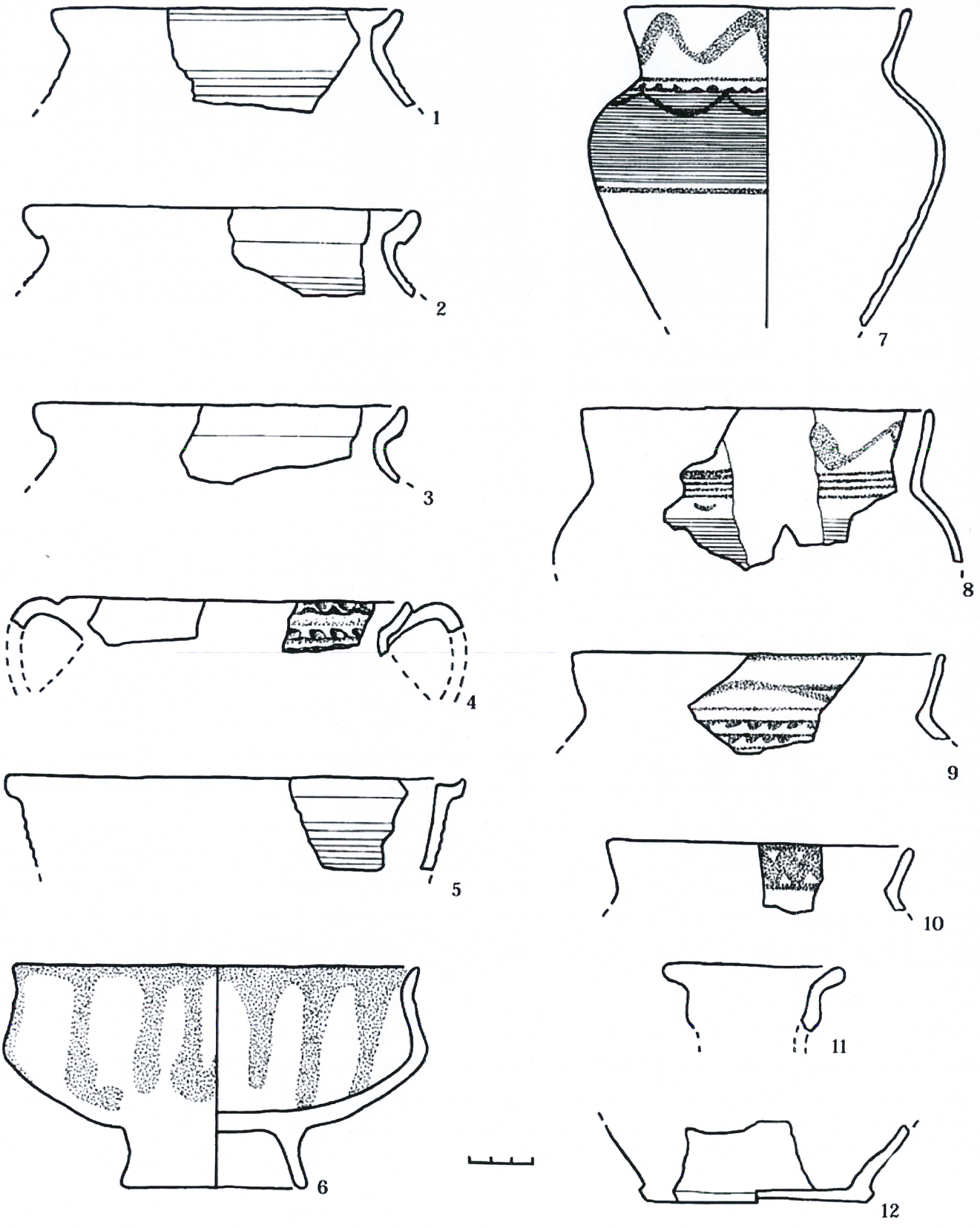
Planşa VII.2. Aşa numitul "Şanț al lui Zamoyski" al sitului cu mai multe niveluri de locuire "Valea Țuțorei". raionul Ungheni.

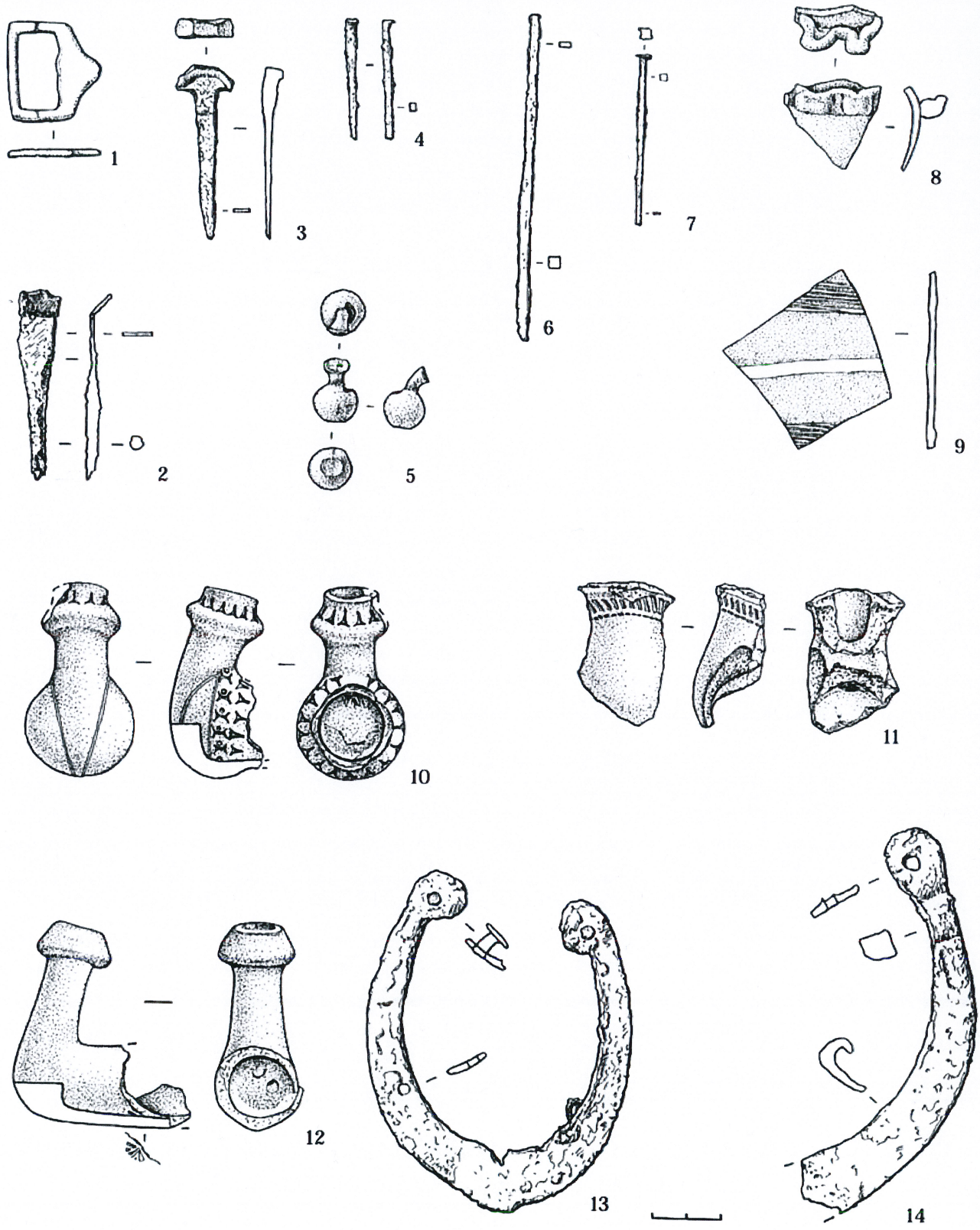
Planşa VIII. "Valea Ţuţorei" ceramică din epoca fierului.

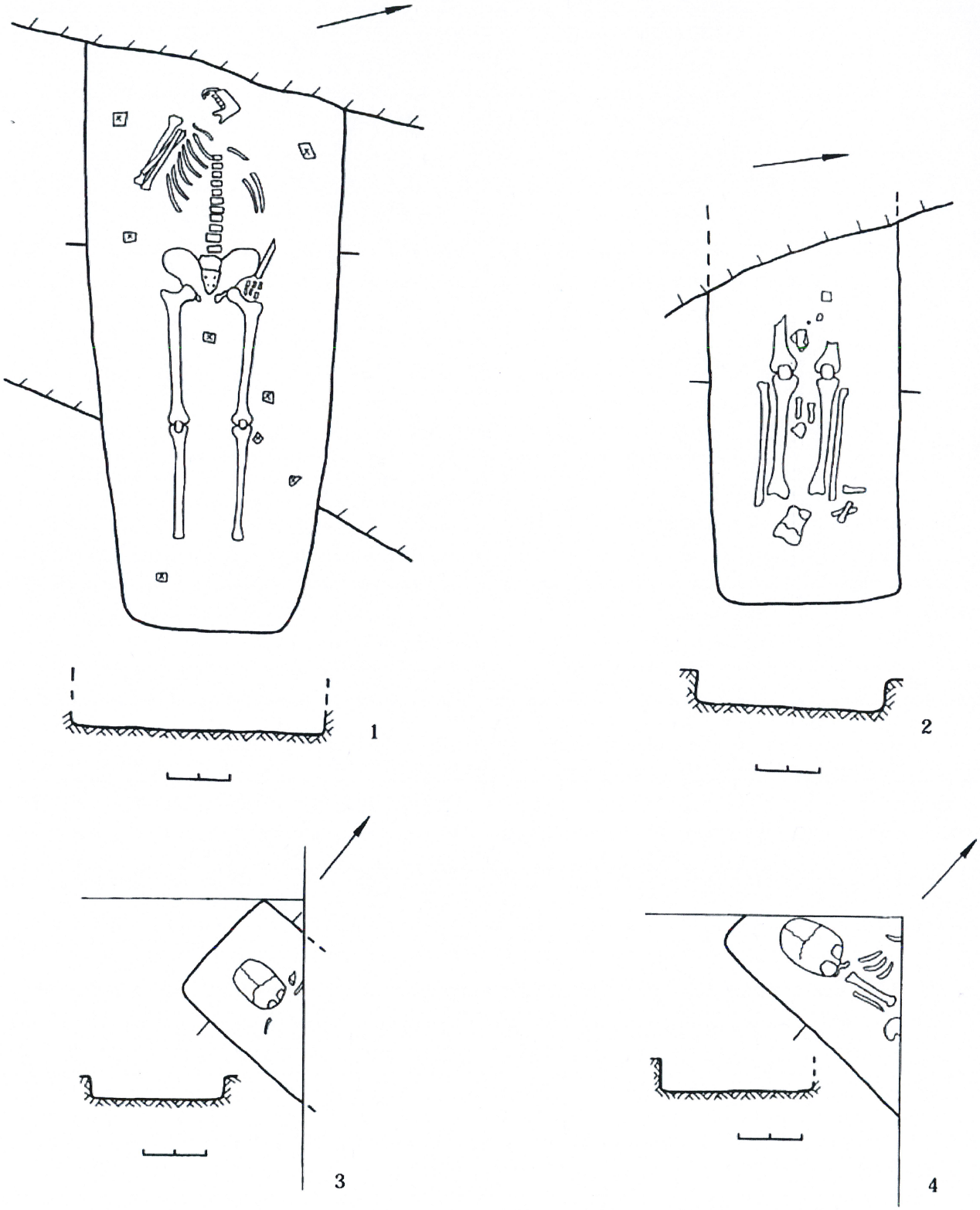
Planşa IX. "Valea Țuțorei", ceramică şi piese din epoca fierului

Planşa X. "Valea Ţuţorei", ceramică medievală

Planşa XI. "Valea Țuțorei", piese din perioada medievală.

Planşa XII. "Valea Țuțorei", morminte medievale

Planşa XIII. Medeleni, comuna Petreşti, necropolă plană sarmată din sec. I-II e. n. în curs de cercetare